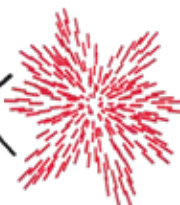

iraileko paperak

IRAIZE KOAK

Poesia-jaialdia
LEKEITIO 2025

Aberriaren poesia / poesiaren aberria

Egitaraua:

IRAILAREN 26an, OSTIRALA

20:30ean *‘Heriotzak Eduardo du izena’*, Formol taldea. 📍 IKUSGARRI zineman.

IRAILAREN 27an, LARUNBATA

11:00etan *Hitzaldia*: Hedoi Etxarte (‘Aberri galduaren bila’). 📍 Rekreatiba elkartean.

12:15etan *Omenaldia*: Eusebio Erkiagaren omenezko plaka jartzea. 📍 Eliz Atean.

13:00etan *Irakurraldia*: Txomin Hegi, Gotzon Barandiaran, Ane Labaka.
Musikariak: Nabil eta Toki. 📍 San Juan Talakon.

18:00etan *Ibilaldi poetikoa*: Leire Vargas, Iker Aranberri, Raquel Pardo, Edu Zelaieta eta Luzien Etxezaharreta. Musikaria: Esther Gabiola. 📍 Abaroa parketik hasita Marearrotara.

19:30ean *Errezitaldi musikatua*: ‘Rifqa: honengatik egiten dugu dantza’
Eider Beobide, Xalba Ramirez eta Peru Galbete. 📍 Marearrotan.

IRAILAREN 28an, IGANDEA

11:00etan *Elkarrizketa*: Chus Pato eta Miriam Reyes (Gidaria: Danele Sarriugarte).
📍 Rekreatiba elkartean.

12:30ean *Ikuskizun poetikoa*: ‘Sonora’, Chus Pato eta Miriam Reyes. 📍 Rekreatiba elkartean.

Mila esker *IRAILEKOAK* poesia-jaialdiaren 3. edizioa Lekeition modurik ederrenean antolatzen lagundu diguzuen guztioi: Lekeitioko Udala, Kitto merkatarien elkartea, Rekreatiba elkartea eta parte hartu duten sortzaileak.

Mila esker, baita ere, aldizkarirako itzulpenak egin dituen Danele Sarriugarteri.

Irailean, *Irailekoak*

EUSKALTZAINDIAK, literaturari dion atxikimendua adierazte aldera, poesiari eskainitako asteburu berri bat antolatu du aurten. Lehen edizioa Lekeition (Bizkaia) izan zen, 2023an, eta bigarrena Itsasun (Lapurdi), 2024an. Aurten, hirugarren ahalegina izanen da eta Lekeitiora itzuli gara berriz.

Luzerako egitasmoa izatea nahi genuke, Euskal Herri osoarentzat, poesiak bere toki-denborak izan ditzan udazkenaren hasieran gure artean, bestelako ekintzekiko lehian sartu gabe, orotariko literatura jardunaldien egutegia osatuz baizik.

IRAILEKOAK, irailean. Espero dugu saio hau ohiturazko hitzordu bihurtzea literaturazaleentzat, topaldi atsegin eta interesgarria. Gonbit honek ez dauka mugaegunik.

Zertarako **IRAILEKOAK**?

Azken urteotan, euskal poesiak hartu dituen bideei buruz hausnartzeko; poeten lana zehatzago ezagutzen laguntzeko; belaunaldi zahar eta gazteagoen ahotsak eta adierazkerak erkatzeko; harremanak zabaltzeko eta solasgune berriak sortzeko.

Eta zergatik poesia?

Poesiak hitzen edertasuna agerian uzten duelako; galderak egiten dizkigulako, eta erantzun ere bai... Edo bideak zabaltzen dituelako gure ni sakonaren eta munduaren artean; geure burua ulertzen laguntzen digulako; geure burua nahasteko balio duelako; memoria jasotzen duelako; nor garen gogorarazten digulako; gaitzak ahazten laguntzen digulako; beldurra menderatzen duelako; kontzientziak astintzen dituelako; sentsazioak pizten

dituelako; egia bakar bat ez dagoela erakusten digulako; errealitatearen konplexutasuna aurkezten digulako; mugarriak ipintzen dizkiolako hutsera jotzen ari den artaldeari; azalkeari kontra egiten diolako; ezer ez delako eta, aldi berean, dena biltzen duelako; eskatzen ez duelako eta bai ematen; gogoko dugulako... Eta batzuetan gorroto; poesia... poesia delako.

Margolanak eta marrazkiak: Sonia Rueda.

Hedoi Etxarte

Iruñea, 1986. Hiru poema libururen egilea da: *Suzko lilia* (Susa 2008), *Sinplistik* (Susa 2012) eta *Sortaldekoak* (Susa 2021; katalanez ere argitaratu zuten: *Els orientals*, Manifest 2023). *Ihes ederra* (Alberdania 2009) eleberri grafikoa argitaratu zuen Alain Urrutiarekin batera (gazteleraz eta katalanez ere argitaratu zuten). *Wagner auziaz* (Jakin 2014) saiakerako testuak hautatu eta itzuli zituen, Wangermée, Clément, Zizek eta Badiouren testuekin. 2014tik *Berria* egunkarian zutabea idazten du larunbatetan. Iruñeko Katakarak-eko langilea da sorreratik, liburu-dendan eta argitaletxean bereziki.

Aberri galduaren bila

Iruñeko Santa Engrazian,
2025eko uztailaren 14an,
Bastillaren hartzearen urteurrenean.

Dagoen gai konplexuenetako bat da aberriarena. Horregatik, Miren Agur Meabek aberriaz hitz egitera gonbidatu ninduenean eta jakin nuenean markoa hau izango zela, pentsatu nuen: Zer da aberria niretzat? Zein da nire aberria? Badut aberririk? Joxe Azurmendik Orixerekin hausnartu bezala, zer dugu aberriaren alde? Eta zer dugu aberriarekin kontra?

Solasaldiak gai handiak konbokatzen dituenean, paralisi moduko batean sartzen naiz. Kasu honetan, lau poloren arteko gatazka esplizitu bat planteatzen zaidalako: Euskal Herria da gure aberria? Euskal Herria bada, baina baita Espainia ere? Eta Frantzia, ez al da ere gure aberria? Klasea aberri gisa bizi daiteke? Existitzen al da desjabetuen aberria ala hori amarru bat besterik ez ote da?

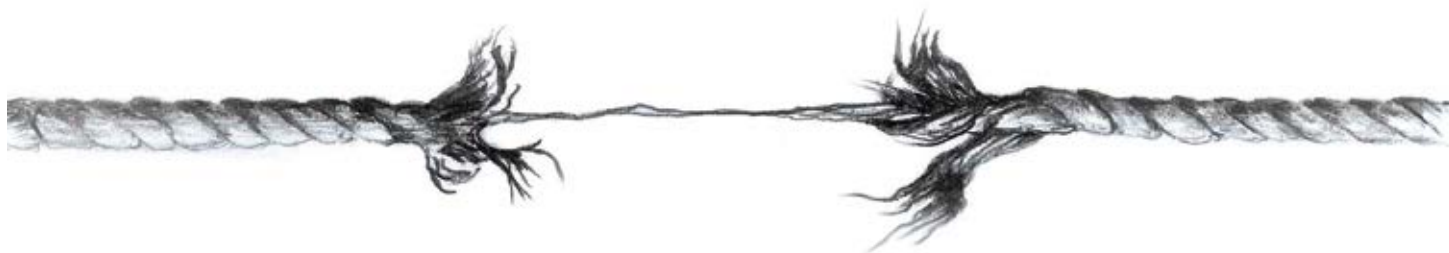
Baina aberririk ez dugula ere erantzun genezake, ekoizpen moldeen jabe ez garenok ez garelako munduaren jabe ez bada gure beharrena, ez bada gure lanarena. Eta, beraz, ekar nitzake hona aberriaz Vladimir Ilitx Uljanov *Leninek* esan zituenak, ala

Lenini erantzunez Rosa Luxemburgek idatzi zituenak. Ekar nitzake hona Azurmendik Ernest Renani buruz ikertu zituenak ala Gabriel Aresti saiogileak pentsatu zituenak.

Baina gaurkoa poesia-jaialdi baten irekiera ekitaldia da eta, beraz, oso ariketa tautologikoa egitera etorri naiz. Eta baliatu dut gehien maite dudako ariketetako bat egiteko: Zer diote etxeko egongelako eta logelako liburuek munduari buruz? Eta, kasu jakin honetan, zer diote gure Iruñeko Saenz de Oiza kaleko liburuek aberriari buruz?

Liburuetara iritsi aurretik, ordea, Che Guevarak 1960an Nazio Batuen Erakundean oihukatu zuen Fidel Castroren lema etorri zait gogora: «Esa proclama es “¡Patria o muerte!”».

Sintesi handiko ariketa da esloganak idaztea eta, beraz, zer esan nahi dute Guevarak eta Castrok? Bizitza eman behar zaiola aberriari? Aberria heriotza dela? Aberria bizitza dela? Den-dena merezi duela?

Aberri bera da Guevara eta Bad Bunnyrena? Testu hau osatzen ari naizen egunetan, Puerto Ricoko artistak esan duenez, «aberria bihotzean eraman behar duzu». Puerto Ricoko hedabideetan, laudorio gisa esan dute Bad Bunnyren azken ikuskizuna eta diskoa nazionalistak direla. Gaia arantzatsua da; gure amatxi Pilarrek, 1930etako Arrasatez hitz egitean diferentzia egiten zuen nazionalisten eta nazionalen artean: nazionalistak abertzaleak ziren; nazionalak, ordea, karlistak, eskuindarrak eta falangistak.

Baina Che Guevarak New Yorkeko tribunatik esan zuenak oihartzun bat ekarri badit, hori izan da Lauaxetaren poema ezagunenarena:

MENDIGOXALIARENA

I

Mendi eze, ikurrin eder,
azke nai zattut axian.
Amar gasteren lerdena
makilla luzez bidian!

Mendi-bitxidori berdiok,
arin or duaz kantari:
«Dana emon biar yako
matte dan azkatasunari».

Eta ixil dago arratsa
Euzkadi'ko lur-ganian.
Amar gasteren lerdena
makilla luzez bidian!

II

Gastedi orren didarra
bai-dala didar zolija!
Aberri baten saminez
urduri dabil errija.

Azkatasun-goxalderuntz
sugarra dira basuak.
Sugarra basuak eta
zidar argija itxasuak.

Or duan ozte-aldrea
aberriz minez kantari:
«Dana emon biar yako
matte dan azkatasunari».

III

Gaste orreik goruntz duaz
abesti eta ikurriñez.
Lañuan baño tiro otsak:
bedartza dager odolez.

Ikaraz duaz usuak,
mendija dago ixillean,
Amar gasteren lerdena
bixitza-barik lurrean!

Eta illuntziko bakian
norbattek darrai kantari:
«Dana emon biar yako
matte dan azkatasunari».

Mendigoizaleen aberria askatasuna da. Lauaxeta-
ren aberria Euzkadi da. Horregatik, fusilatu zuten
faxistek Lauaxetaren omenezko bustoaren eskultu-
ra tokiz aldatu zutenean, Gasteizko Lakua auzoko
Euskaltzaindia plazatik Zabalgunekeo karmeldarren
komentu parera; nire ustez, akats nabarmena egin
zuten. Euskaltzaindia plazan zegoenean Sansomen-
ditik gertu zegoen. Sansomendi da Gasteizko ijito
gehien bizi diren auzoa, eta Federico García Lorca
da Gasteizko ijitoen aberriaren poeta. Eta gainera,
Sansomendin dago Guardia Zibilaren kaserna
erraldoi bat.

ESPAINIAKO GUARDIA ZIBILAREN ERROMANTZEA

Juan Guerrerori, poesiaren kontsul nagusiari

Beltzak dira zaldiak.
Ferrak beltzak dira.
Kapen gainean tinta eta argizari
mantxek distiratzten dute.
Burezurrak berunezkoak dituzte,
horregatik ez dute negar egiten.
Txarolezko arimarekin
datoz errepidetik.
Konkortuta eta gauez,
handik animatzen eta agintzen
dituzte goma ilunezko isiltasunak
eta harea finezko beldurrak.
Pasatzen dira, nahi dutenero,
eta buruan ezkutatzten dute
pistola zehaztugabeen
astronomia lauso bat.

O ijitoen hiri!
Izkinetan banderak.
Ilargia eta kuiak
gingak kontserban.
O ijitoen hiri!
Nor ez da zutaz oroitzen ikusi ostean?
Minaren eta musketaren hiri,
kanelazko dorreekin.

Gaua heltzen zenean,
gauaren gau gauena,
ijitoek euren suteetan
eguzkiak eta geziak forjatzen zituzten.
Zaldi zairoti bat
ate guztietara deika.
Beirazko oilarrek abesten zuten
Jerez de la Fronteran.
Zoriaren izkina
biluzten du haizeak,
gauean zilarrezko gauean,
gauaren gau gauena.

Birjinak eta San Josek
kriskitinak galdu zituzten,
eta ijitoak bilatzen dituzte
aurkituko dituztelakoan.
Birjina jantzita dator
alkate jantzi batekin,
txokolate paperezkoa
almendrazko lepokoekin.
San Josek besoak mugitzen ditu
zetazko kapa baten azpian.
Pedro Domecq doa atzean
Persiako hiru sultanekin.
Ilargi erdiak amets egiten zuen
zikoinaren estasiarekin.
Estandarteek eta argiontziek
inbaditzen dituzte teilatu lauak.
Aldakarik gabeko dantzariak
ispiluetatik egiten dute intziri.
Ura eta itzala, itzala eta ura
Jerez de la Fronteran.

O ijitoen hiri!
Izkinetan banderak.
Itzali zure argi berdeak
Guardia Zibila datorrela.
O ijitoen hiri!
Nork ez zaitu gogoratuko ikusi ostean?
Utz ezazue itsasotik urrun,
artesianzako orrazirik gabe.

Binaka egiten dute aurrera
festaren hirira.
Betibizien zurrumurru batek
kartutxo zorroak inbaditzen ditu.
Binaka egiten dute aurrera.
Oihalezko nokturno bikoitza.
Ezproien erakusleioa
iruditzen zaie zerua.

Hiriak, beldurrik gabekoak,
bere ateak biderkatzen zituen.
Berrogei guardia zibil
harrapakarien moduan sartu dira.
Erlojuak gelditu ziren,
eta botiletako koñaka
azaroz mozturrotu zen
susmorik ez pizteko.
Oihu luzeen hegaldi bat
altxatu zen haize orratzetan.
Sableek kaskoek harrapatutako
brisa moztu dute.
Ilunantzaren kaleetan
ijito zaharrak ihesi doaz
lotan dauden zaldiekin
eta txanponbez betetako ontzi luzeekin.
Kale aldapatsuetatik
kapa siniestroak igotzen dira,
atzean utziz guraizezko
zurrumbilo iheskorak.

Betleemgo portalean
ijitoak bildu dira.
Zauriz jositako San Josek
hildako dontzeila bat janzten du.
Fusil zorrotz egoskorrek
gau osoan entzuten dira.
Birjinak haurrak sendatzen ditu
izarren adurrarekin.
Baina Guardia Zibilak
suteak pizten egiten du aurrera,
non irudimena erretzen den
gazterik eta biluzik.
Rosa de los Camborais-ek
intziri egiten du bere atarian,
bi bularrak moztuta
erretilu batean jarrita.
Eta beste neskatxa batzuek
korri egiten zuten euren txirikordek segika,
bolbora beltzezko arrosek
leher egiten duten aire batean.
Teilatu guztiak
lurraren ildoak zirenean,
egunsentiak sorbaldak kulunkatu zituen
harrizko profil luze batean.

O ijitoen hiri!
Guardia Zibila aldentzen da
isiltasunezko tunel batetik
sugarrek inguratzen zaituzten bitartean.

O ijitoen hiri!
Nork ez zaitu gogoratuko ikusi ostean?
Bila zaitzatela nire kopetan.
Ilargiaren eta harearen joko bat.

Guardia Zibila da Espainiako aberriaren eraikitzaile eta defendatzailea eta, aldi berean, Guardia Zibila da Espainiaren esentzia nazional behinena eman dion herria, aberririk eta lurrik gabeko ijitoen aberria, XIX. mendetik sistematikoki suntsitu nahi izan duen polizia. Aberria aberriaren beraren kontra ari da? Espainiako polizia Espainiari esentzia, izaera, musika, dantza, zezenketak, flamenkoa ematen dietenen kontra?

Baina, aldi berean, ba ote da poliziarik gabeko aberririk? Baldin badago, hori da bereziki niri interesatzen zaidan aberria. Bankerorik ez daukana, Arestiren aberria alegia:

Nik ere
badut
nire egia,
eta bankero jaunarenak
bezainbat
edo baino gehiago
balio du.

Baina bankeroen egiak jende xehearenak bezainbat balio duen Arestiren aberria Euskal Herria ote da? Motor Ibérican zera dio:

MOTOR IBÉRICA

Çu,
Naffarroa,
Iruinea,
Falba gaitzac
empara gaitzac
bai,
falba eçak
empara eçak
Euzcadi,
Efpainia,
Europa.
Çeu çara capable.
Salba itzac
ene hiru
aberriac
(hauc, bai, dira gauça berriac),
falba eçac
guiçona
(guiçonac ezpaitu apellationeric)
guiçona hutfic:
Içorra bedi Hemingway:
Zikira bitez cecen
eta
americano guztiaç,
afqui da FIESTA.
Bizcaian
afko suffritu dugu,
guiphutzec gutiago,
baina afqui sufritu dute:
Eçagutu ditudanac:
Herioce directac:
Chavi
(dohacabe guztion cafia),
Inaqui Sarafqueta
(ceimbat maitatu nuen!)
Chomin,
Cho,
Josu Bilbao,
(eufcaraz Bilbao da, ez Bilbo)
Eguileor
(hau da neronen ahaidea),
eta abar,
abar,
abarea.
Indirectac:
Rikardo, Pepe, Adela,
Maite...

maite çaituztet guztioç,
Eta gainera...
Ezagutu ez ez ez eztitudanac:
1.
Çu,
Naffarroa,
Iruinea,
indaçu iatera,
iguçu iatera,
bicitzera:
Çure bandera gorriac
bici behar
gaitu...

Beraz, Arestiren hiru aberriak dira Euskadi, Espainia, Europa. Eta haien bandera gorriak bizi behar gaitu. 1973ko Arestiren bandera gorria Iruñerriko urte haietako greba nabarmenean atera zuena da, 1927ko abuztuaren hondarrean Edna St. Vincent Millayk Sacco eta Vanzetti langile eta migratzaileen heriotza zigorraren aurka idatzi zuenean aldamean zuen berdina:

JUSTIZIA UKATUA MASSACHUSETTSEN

Utz ditzagun atzean, beraz, gure lorategiak eta goazen etxera
eta eser gaitezen egongelan,
zein lore hazi beharko litzateke hodei honen azpian? Lirioa edo artoa?
Hodei honen azpian
garratza da hazi ugalkor honentzako lur hotza,
belar on eta txarrak sustatu ditugu, gainean desfilatu dugu baina ez gara konkistatzeko gai;
gure labanen ahoak biratu ditugu eta gure aitzurrak zurtoinen kontra daude.

Utziezaguzue etxera joaten eta egongelan esertzen.

Gure egunean ez du
hodeiak alde egingo eta eguzkia ez da lehen bezala altxatuko
gure gainean karitatez
badia distiratsutik kanpo,
eta haize epelak putz egingo du itsasotik artoaren hostoak mugituz
soinu baketsuarekin.

Atsekabetuta, atsekabetuta
dago mozketak hutsik utzi duen bela urdinaren gunea.
Eta petaloak lurrera erori dira
zuhaitza fruiturik gabe utziz.
Ez dugu berriro sentituko eguzkia:
bizkar makurtuak berotzen
eta belar txar lehorrak
zuztarretik kentzen zituena.
Iluntasunean hilko gara eta euripean lurperatuko gaituzte.

Heriotza bikainetik
oinordetzan hartu dugu
haziarentzako ildo gozoa eta belar txar ahula,
begira, orain, barea eta arpilatze lizuna.
Gaizkiak suntsitzen ditu
lirioa eta artoa,
haien gainbeheraren lekuko izan gara.

Utziezaguzue hemen esertzen, geldi egoten, hementxe, egongelan hil arte.
Ibilian dator heriotzaren pausoa, zutitu da eta badoa.
Gure seme-alaben seme-alabei atari ederra uzten die,
eta zumarra,
eta lur hondatu bat
aitzur hautsi batekin lantzeko.

Aberriaren eraikuntzako elementu zentral bat hildakoen artetik hautatutako batzuekin egiten den kontakizuna da. Hildako horiei buruz zera idatzi zuen Karl Marxek *Luis Bonaparteren brumairearen hemezortzian*:

Gizakiek beren historia egiten dute, baina ez nahi bezala, arbitrarioki, berek aukeratutako zirkunstantzietan, baizik eta lehenik ere badauden zirkunstantzietan. Hildako belaunaldien tradizioa mamu bat bezain astuna da bizirik daudenen garunean. Eta, itxuraz, egoera eta burua aldatzen ari direnean ere ordura arte existitzen ez zena lortzeko –krisi iraultzaileko garaietan, hain justu, iraganeko espirituei dei egiten diete haiez baliatzeko, haien izenak, borroka-esloganak eta arropak hartu, eta jantzi beneragarri eta hizkuntza ulergaitz haiek baliaturik historia unibertsalaren eszenan aberria antzezteko.

Bistan da, aberri batzuentzat, ala, zehatzago esanda, aberri batzuetako gehiengoentzat, aberria askatzeak mamua askatzea esan nahi duela. Baina nork du mamuaren itxaropena eta nork izua? Mordechaj Gebirtig Krakoviako XIX. mende amaierako eta XX.aren hasierako zurgina izan zen. Autodidakta zen eta txirularekin abestiak eta partiturak konposatzen zituen lagunentzat. Lehenengo Mundu Gerrara arte Poloniako Galitziako Alderdi Sozialdemokrata Judutarreko (ZPSko) kidea izan zen. Gero, alderdiak Judutar Langileen Banda izena hartu zuen. Yiddishez konposatu zituen haur kantutak, proletarioentzako eta sozialistentzako abestiak. Egun argiz hil zuten naziek Krakoviako kale batean 1942an, eta harena da Europa ekialdean hain ezaguna den Langabeen martxa:

LANGABEEN MARTXA

Bat, bi, hiru, lau,
lanik gabe martxan gu.
Inor ez da erreminten
soinuaz oroitzen lantegian,
bizitzarik gabe,
herdoiltzen diren bitartean.
Eta gu aberatsak bezala
paseatzera: lanik gabe.

Bat, bi, hiru, lau,
lanik gabe martxan gu.
Arropa barik, etxe barik,
alokairurako aski ez
eta jateko beharra duenak
hogeiren artean banatu behar.
Aberatsek ezin dute gehiago,
ogia eta ura gainontzekoontzat.

Bat, bi, hiru, lau,
lanik gabe martxan gu.
Bizkarra zartatu zaigu
gelditu gabe lanean.
Soroan, etxean, lantegian,
gutxiengoaren onurarako.
Zeren truke, ordea?
Gosea eta langabezia, ez besterik.

Bat, bi, hiru, lau,
lanik gabe martxan gu.
Pausoz pauso langabe
geure abestia abestuz
Justizia eta berdintasunezko
gizarte berri baterantz
langabeziarik gabeko
herri aske baterantz.

“

Arestiren hiru aberriak dira
Euskadi, Espainia, Europa.
Eta haien bandera gorriak
bizi behar gaitu

”

Aberriaren narratibako beste elementu zentraletako bat presoa da. Hari ere egin zion tokia Puxkinek, Katia Granoff-ek adierazi zuen bezala «zentsura inperialaren, prentsa erreakzionarioaren eta poli-ziaren jazarpenarengatik ere, haren askatasunaren aldeko pasioak eta dezenbristen ideiek erabat zipriztintzen dute bere obra, 1825eko abenduaren 14ko insurrekzioa baino lehenago eta horren ostean».

PRESOA

Zutik, nire kaiola hezearen barroteetatik gertu,
arrano gazte bati begiratzen diot esparru ilun
honetatik,
zoritxarraren kidea da eta bere moko gosetiarekin
hormaren ondoko formarik gabeko bazkalekua
birrindu du.
Batuetan gelditu egiten da, neure leihora
begiratzen du;
neure pentsamendua asmatzen du, deitzen
didala dirudi,
begiradarekin tentatzen nau eta bere garrasiek
zeharkatzen naute,
esango balit bezala: «zatoz, hegan egingo
dugu!».

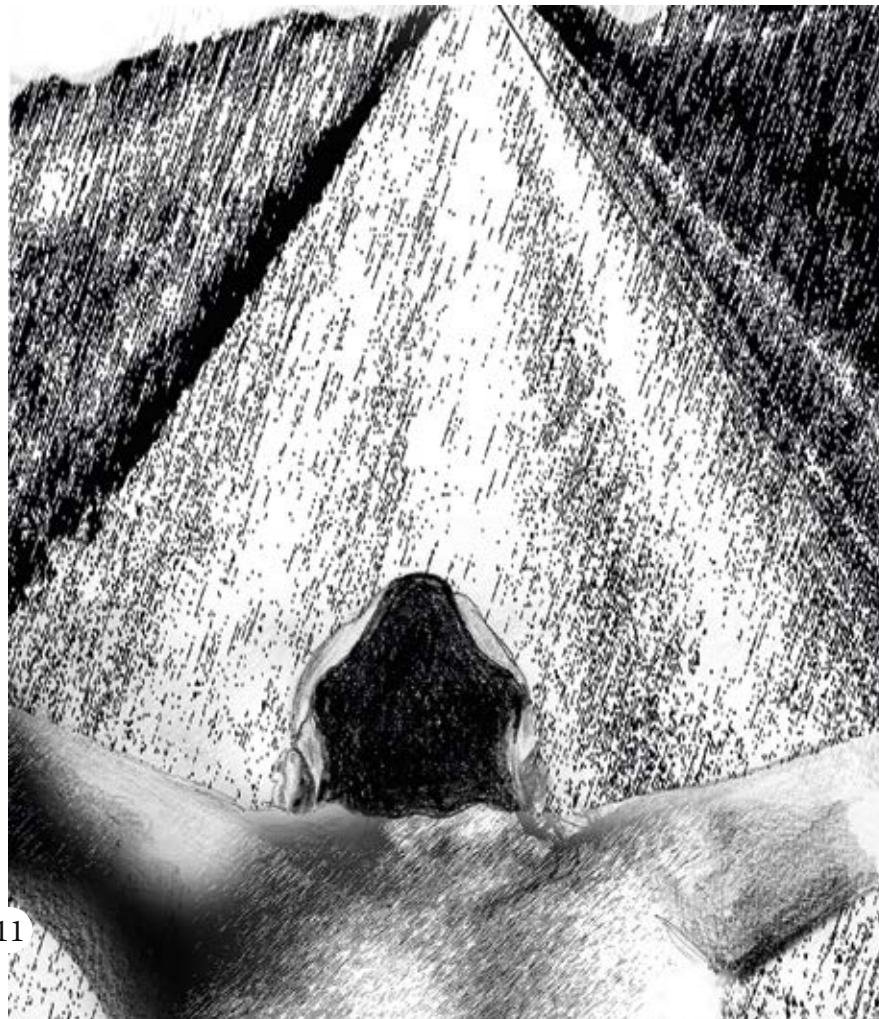
Askatasunaren txoria, anaia, hautsi dezagun
kaiola!
Geure aurrerabidea lortzeko unea da,
haizearekin espazioa partekatzeko unea
hodeien atzean mendiak zuritzen diren lekuan
bezala,
urrezko hondartzak urdintzen diren itsasoetan
bezala.

Baina baditu Puxkinek, horregatik da errusia-
rrantzako idazle nazionala gaur egun ere, aberriari
buruzko pieza ederrak:

Zeure aberriaren itsasertz urrunetan
herrialde arrotza utzi zenuen;
une goibel hartan, une ahaztezin hartan,
hainbeste nuen negar egin.
Esku izoztuekin, ulu artean,
atxiki nahi zintudan
eta ihesaren mina ez zedila
behin ere eten.

Baina zuk musu hartatik eta mikaztasunetik
ezpainak aldendu zenituen;
deserri ilun batetik
bestera deitu ninduzun.
Esan zenidan: «berriz topo egingo dugun
egunean,
olibondoaren itzalpean,
urdin eternalaren pean batuko gara
musu batean, maitea».

Urrunean, zeruak urdin biziz
dirdira egiten duen lekuan,
olibondoak urari itzal egiten dion txokoan
egiten duzu zure azken ametsa.
Zure edertasuna, zure penak,
hilkutxan daude bilduta –
eta haiekin berriz topo egingo dugun eguneko
musua...
Oraindik zain nago; zorretan zaude...

“

Aberriaren eraikuntzako
elementu zentral bat
hildakoen artetik
hautatutako batzuekin
egiten den kontakizuna da

”

Puxkin aberriaz ari denean, Lauaxeta bezala, askatasunaren defentsa egiten ari da, baina bere aberria besteekin ere kokatzen ahalegintzen da:

ERRUSIAREN GAITZESLEEI

Zergatik zarata hau guztia, o hizlari herrikoiak,
eta zergatik larritzen duzue zuen garrasiekin
geure lurra?

Agian sugarretan zegoen Moskuren aurrean
uko egin geniolako haren uztarriaren pean
makurtzeari,
dardara eragiten zizuenaren uztarriaren pean,
amildegian, azkenean, bota genuena,
herri osoak bere pisuz zapaltzen zuen idoloa,
eta orduko geure odolarekin berriz erosi genituen
askatasuna, ohorea eta Europarentzako bakea.

Hainbeste liskar ikusi ditugu ordutik;
garaipenak ez zaizkigu berriak irudituko.
Gutxiegi ote gara Perm-etik Toride-ra,
eta Kremlinoko hormak hauskorrek badira ere,
noiz izango dira Txina lotiko harresia bezainbeste?
Noiz altxatuko da, burdina bezala,
herri handi hau, argitzen duen fedeak mugiturik?

Bidal ezazue, beraz, hona zuen izaer
zuhurtziarik gabea,
o zuek, hizlari garratzak, suminduak eta
gaiztoak!
Geure estepa amaigabeetan aurki ditzatela anaia
zaharrak,
behin ere geure zelaietan lokartuko ez direnak!

Kossikhan jaio zen Robert Ivanovitx Roidestvenski
1932an eta 1994an hil zen Moskun. 1976an Salduak
olerkiak argitaratu zuen *Koloreen balada* liburuan.
Kausa bat defendatzen dutenei sarritan neutralta-
sunaren nazionalistek akusazio hori egiten diete:
literaturari idatzi beharrean kausari idazten diotela
eta, beraz, asmo ilun horrengatik, ez direla kontuan
hartzeko moduko literatura bat egiten ari:

SALDUAK

Sobietar idazle guztiak salduak dira.
(Horrela idazten dute guri buruz Mendebaldean)
Ni, egia da, salduta nago.
Salduta.
Erabat.
Eta berez
Zin degiet sobietologoei:
«Galduta...»
Kronstadt-eko izotz harroari salduta nago.
Eta letoniar
komandantearen azentuari.
Salduta nago

gerra zibileko komisarioei
eta berun koloreko urari.
Eta salduta nago ere elur
zuriagiari,
eta Irtixa-ri
eta gerra aurreko isiltasunari.
Eta salduta nago
berrogeita batean eroritakoen
odolari,
tanta bakoitzari.
Azken tantara arte.
Eta oraindik nago suteari salduta.
Kasualki,
karta joko batean bezala
hamarreko bat batekoaren kontra.
Bujar-ko kolore eskandaluzkora.
Baku-ko tera.
Eta CTZko lagun lasaiekiko salduta...
Helikoptero bat
erosi zidaten,
eta gaua
eta zabu egiten duen zelai
batean atiko bat...!
Orduan heldu zen nire emaztea.
Eta erosi ninduen.
Zerekin erosi
zintuen?
Oraindik ez dakit.
Baina ordutik bizitza
udaberriz udaberri hasi nintzen kontatzen.
Gaurtik ez dut ikatzik egongo ez den unea itxaroten,
baizik eta arabazozoa datorrenekoa...
Alaba bat erosi zidan
izaera gisabagea du,
hori hala da,
eta horretan ez dute zer ikusirik ez amak
ez aitak...
Rasul-i saldu nion neure burua
labanan grabatu bat zeukan.

Angara-ko borborrera
ere salduta.
Salduta nago
Palagi-ra
eta Kizham-era.
Ezagutzen dudan guztira.
Eta zer ez ote dut nik ezagutzen...
jaio berritan zen hitzari saldu nion neure burua,
eta ez nuke bagatelengatik salduko oster. ¹
Maiakovski-ri saldu nion neure burua,
eta Svetlov-i,
poesia benetakoa
egiten den lurrari...
Eta hau guztia oraindik ez daki inork...
Salduta nago.
Salduta nago
nire gorpuzkiekin.
Eta horregatik da ezinezkoa
ni erostea.

Roque Dalton da, oharkabean, maitasunaz eta iraultza sozialaz ari dela pentsatu arren, zeharka aberriaz sarritan aritzen den norbait. Ez dago argi hark zein aberriren alde egiten duten, ez bada maitasuna haren aberria:

PARAFRASIA

Bi aberri ditut nik:
Kuba
eta nirea.

“

Bistan da, aberri
batzuentzat, ala, zehatzago
esanda, aberri batzuetako
gehiengoentzat, aberria
askatzeak mamua askatzea
esan nahi duela

”

Hala dio Falta dena poeman:

FALTA DENA

...beste pertsona, pertsona gisa;
beharra bihurtu da
bestearentzat...
Marx

«Klasikoak interesgarriak dira»:
nire atzoko blasfema Romeo eta Julieta ikustetik
ateratzean.

Gaur entsaladarako tomate kuota igo dute
eta zerba erraldoiak azaldu dira.

Ogia soberan dago, arrautzak nahikoak dira,
arrozak eta babarrunek
ur jauziek bezala aspertzen gaituzte.

Eskasiak gose mental apur bat ematen du
eta beste gose handia, zioen atzo Flores lodikoteak.

Baina legatzarekin eta bi okel xerrarekin
atzean utziko dugu astea.
Kuban benetan falta dena
zu zara.

Daltonekin ezin da jakin aberria erabiltzen duen maitasunaz aritzeko, ala klaseaz aritzeko baliatzen duen maitasuna. Aurtengo maiatzaren 10ean berrogeita hamar urte bete ziren haren gerrillak hil zuela:

HIRUGARREN MAITASUN POEMA

Zure maitasuna ohiz kanpoko egoera batean
jaio denez
ohiz kanpoko delá esango dizute,
esan iezaiezu preseski borrokan ari garela
geurea bezalako maitasuna
(borroka kideen arteko maitasuna)
Salvadorko maitasun arrunt eta ohikoena
izan dadin,
ia bakarra.

Aberriak, estatu direnean, muga direnean, polizia direnean, armada eta errege, presidente eta ministro, aberri horiek mugak dauzkate. Poesiak ez du mugarik baina gaurko antologiak bai. Baina aurretik, aberriaren porrot eta eraikuntzak poesia ezagutu zueneko une gogoangarri bat ekarri nahi dut. 1945ean, naziek gidatutako Alemaniak militarki galdu zuenean Armada Gorriaren kontra, aliatuek okupatutako eremu hura bitan banatu zuten. 1949tik aurrera, bi estatu aleman egon ziren: mendebaldean, Alemaniako Errepublika Federala; eta ekialdean, Alemaniako Errepublika Demokratikoa¹.

SEDeko (Alemaniako Alderdi Sozialista Batera-tuko) buruak Alemaniako ereserkia behar zutela jabetu ziren. Bertolt Brechtek uste zuen, mendebaldean zein ekialdean, Joseph Haydn-ek 1793an sortutako melodia bikaina gorde behar zutela. Abestiak hala zioen: «Jainkoak gorde beza Franz, Kaiserra, gure Franz Kaiser ona». Franz II.ari buruzko hitzak ziren, «Alemaniako Nazioaren Inperio Saindu Erromatarraren» azken enperadorearenari buruzkoak. Haydn-ek idatzitako Kaiserraren laukotea garai guztietako kultura altxorra da. Baina Brechtek musika hari goitik behera aldatu zizkion hitzak, ez zuen Wilhelm Pieck konbentzitzea lortu [orduko AEDko lehendakaria], ezta Otto Grotewohl [AEDko presidentea] ezta Walter Ulbricht ere [alderdiko idazkari nagusia]. Denek nahiago izan zuten Johannes R. Becher-en testua zuena, «errautsetatik zutitu eta etorkizunera zuzendu», Hanns Eisler-en melodia batekin Brechtek ez zuen kalapita sortu nahi izan eta bere ideiari garrantzia kendu eta umeen ereserki gisa aurkeztu zuen, *Umeentzako kantak* sortan jaso zuen. Eislerrek melodia jarri zion, Haydn-en soinuetaatik urrun. Orduz geroztik ahanzturak jan zuen proposamena.

¹ Pasarte hau Wolfgang Harich-ek 1994an lagun artean eman zuen azalpen batean dago oinarritua.

Hala dio Bertolt Brechtek berez Alemaniako aberriari egin zion baina soilik haurrei abestu zaien abestiak:

UMEEN ERESERKIA

Graziak ez du ahaleginik aurrezten
ezta pasioak ere elkar-ulertzea,
Alemania on bat loratu dadila
beste herrialdeak bezain ona.

Herriak ez daitezela zurbildu
lapurraren aurrean bezala
haien besoak zabal diezazkigutela
geuri, baita beste herriei ere.

Geuk ez dugu beste herrien
gainetik ez azpitik egon nahi
Oderretik Rhinaren eskualdeetara,
Albeetatik Iparraldeko itsasora.

Eta geure herrialdea hobetu nahi dugulako
maite dugu eta babesten,
atseginena iruditzen zaigu
bestetzuei haien herria bezainbat.

Hori da, aitortzen dizuet, 2012an ezagutu nuenetik, nireen sentitzen dudana aberria, nireen sentitzen dudana ereserkia. Gauza lauso hori, akatsetatik ikasiz, norberez harro baina ez gainontzekoen gainetik jartzeko asmorik duen proiektua. Gure lehengusu Alain Urrutiarekin batera, hau da Euskal Herriarentzat egiten dugun proposamena: Alemania dioen tokian Euskal Herria jarrita, Oderretik Rhinaren eskualdeetara Brechtek jarri zuen tokian Aturritik Ebrora abestuta. Eta Haydenen melodiaren partez Hanns Eislerrenarekin. Zergatik? Gabriel Arestik Bertolt Brecht-en gorazarrez poeman hala esan zigulako:

[...]
Eztezagun ahatz baina
notizia berria,
Hitlerena izan zela
marxisten aberria.

Karlos eta Federiko
bertan zirela jaio,
eta biok etzirela
diruaren lakaio.
[...]

Trapagako Ugarten sinatu zuen Arestik poema hura, 1972ko apirilaren 26an. Apirilaren 26an bonbardatu zuen, Espainiako aberriaren alde, Alemaniako abiazioak, Gernika. Ez dut uste, oro har, olerkiei data jartzen ez zien Aresti, efemerideekiko sentsibilitaterik gabeko poeta izango zenik.

Gaur irailaren 27a da eta gaurko egunez duela berrogeita hamar urte, 1975ean, Juan Paredes Manot *Txiki* eta Angel Otaegi ETA (pm)-ko militanteak eta Jose Luis Sanchez Bravo, Ramon García Sanz eta Humberto Baena fusilatu zituzten, Espainiako aberriaren alde.

Gauza jakina da Euskal Herria eta Espainia, aberri gisa, elkarren arerio, kontrario, ala etsaiak direla. Eta, beraz, aberri indartsuena pasa zela, hil zituela, *Txiki* eta Otaegi. Baina aberriaz ari garela, Frankismoan fusilatu zituzten azken beste hiru horiek, gaur inork, ez Euskal Herrian, baina are okerrago, ezta Espainian ere, gogoratuko ez zituenak FRAP erakundeko kideak ziren, alegia Frente Revolucionario Antifascista y Patriota taldekoak. Patriota. Zein da bere aberkideen gainetik pasatzen dena?

“

**Kausa bat defendatzen
dutenei sarritan
neutraltasunaren
nazionalistek akusazio hori
egiten diete: literaturari
idatzi beharrean kausari
idazten diotela**

”

Niri gaur, bereziki, Humberto Baena datorkit gogora, duela urte batzuk, Berria egunkariari Josu Zabaleta itzultzaile handiak kontatu zion Caraban-chelen preso zegoela nola erakutsi zion euskara Vigoko abertzale iraultzaileari. Humberto Baenaren Espainia abertzalean euskarak bazuen tokirik.

Akaso, Baenak eta urte berean hil zen Arestik aberriaren mugak partekatzen zituzten, alegia:

MUGAK

[...]

Ene euskalduntasunaren mugak hauk dira

Ifarrean:

Justizia

Hegoan:

Libertatea

Oestean:

gizonak bizitze bat edukitzea (asteen bi egunetan jai eta urtean behin sabbotnik)

Lestean:

Mutikoe (eta neskatxek) estudiantzeagatik alokairu sufizient bat irabaztea.

Eta muga hauk ez dituen euskalduna ez da euskaldun gizon ez delako.

[...]

Banuke Arestiren dibisa honekin, ia armarri den poema honekin, bukatzea, baina uste dut antologia honetan absentzia nabarmen bat egon dela; izan daitekeela gure etxeko liburuen bilduma mugatuaren eta herrenarengatik, ala izan daitekeela, aberriaz ari garela, aberriari kantatu dietenen profilarengatik, alegia generoarengatik.

Horregatik amaitu nahi nuke Maria Merce Marçalen dibisa ezagunarekin:

DIBISA

Menturari hiru dohain zor dizkiot: emazte sortu izana,
klase sozial apalekoa eta herrialde zapaldukoa.

Eta hiru bider errebelde izateko urdin uherra.

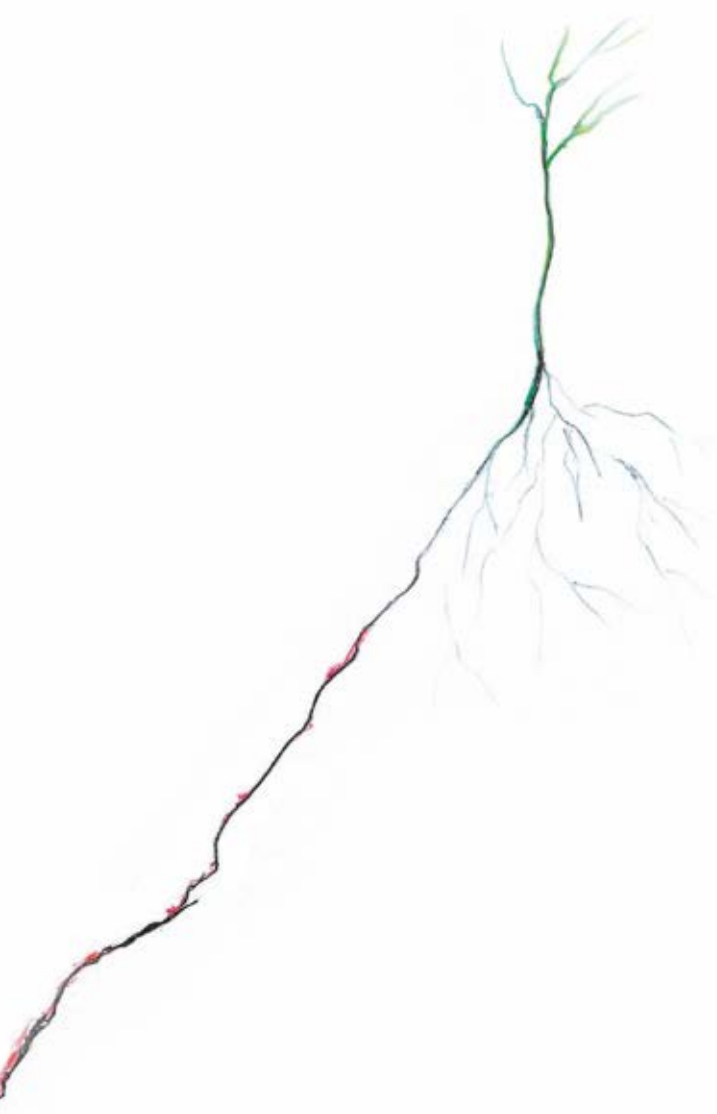
Artikulu honetan agertzen diren nazioarteko olerkarien poemak Hedoi Etxartek euskaratu ditu.

Chus Pato

(Ourense, 1955). 1991tik 2023ra bitarte hamabi poema-liburu idatzi ditu, eta horiei esker hainbat sari jaso, hala nola Poesia Sari Nazionala, Losada Diéguez saria (bi aldiz), Premio da Irmandade do libro saria, Premio da crítica de poesía galega saria, Clara Campoamor saria eta Galiziako Kritikaren saria, Literatur sorkuntza-ren atalean. Nabarmentzekoa da bere pentalogia *Decrúa, antes Método*, [Murriztu (lehen, Metodoa)] zeinetan honako lan hauek biltzen baitira: *m-Talá, Charenton, Hordas de escritura* [Idazketa tropelak], *Secesión* [Sezesioa] eta *Carne de Leviatan* [Leviatanen haragia], bai eta bere azken liburua ere: *Sonora* [Soinudun]. Bere zazpi poema-liburu ingelesera itzuli ditu Erin Mourek, eta Britainia Handian, AEBn eta Kandan kaleratu dira; beste batzuk, aldiz, beste herrialde batzuetan argitaratu dizkiote, hala nola Argentinan, Portugalen, Herbehereetan, Bulgarian eta Frantzia. Era berean, bere poema hautatu batzuk katalanera, euskarara, gaztelaniara, polonierara, arabiera klasikora, frantsesera, errumanierara, errusierara, eslovakerara, alemanera eta eslovenierara itzuli izan dira. Bere lana hamarnaka antologiatan bildu da —nazioarteko antologiak zein nazionalak—. Hainbat jaialditan parte hartu du: Amerikan, Europan, Afrikan eta Asian. 2015ean, Harvard unibertsitateko Woodberry Poetry Room bildumara gehitu zuten bere ahotsa. 2017ko irailaren 23an, Real Academia Galegako kide oso izendatu zuten. 2022an, *Carta abierta a Europa* [Gutun irekia Europari] eskutitza irakurri zuen Ptuj hirian. Ultramarinos argitaletxeak *Poesía reunida de Chus Pato* [Chus Patoren poesia bildua] kaleratu du —oraingoz, lau liburu dira—: proiektu horren barruan, Patoren obra gaztelaniara itzultzen ari da Gonzalo Hermo. Catasóseko basotik gertu bizi da: hantxe daude Europako gartzainondorik garaiak.

Sonora liburuko poemak

Urriarekin batera egiaztatu nuen
kolibri-hegoen dardarizo gaindiezina.
Azaroaren eta abenduaren arteko lerroan
begien aurretik igaro zitzaidan martintxoriaren
urdin magnetikoa
greziarren altzione antzinakoa
eta, zorionekoa ni, horrez gainera ikusi nuen
nola banatzen zituen bitan erreka toaren urak
abaila bizian.
Atzo hontza ikusi nuen hegaldatzen
hurbileko zuhaitz batetik
beharbada urki bat
hegan egiten zuen dotorezia-tul batek nola,
zertxobait herabe
iruditu zitzaidan Afrodita neukala parez pare.
Izara bat leunduz ondoren lisaburdina pasatzeko
jakin nuen bizi osoa ematen dugula,
sehaskatik kobaraino, oihaletan bilduta
azkenengo hatsa eterrean zabaltzen denean
sareak hegaldatzen zaizkio inguruan
lagun egiten diote bere bidean eta absoluzioan
horregatixe ahal dugu pentsatu.
Vallejok poema bat idatzi zuen piramideei
buruzkoa 3 3 3
ez da bertan hegaztirik ageri
dio
*es el tiempo este anuncio de gran zapatería
de la muerte hacia la muerte*
eta hurrengo orrialdean
el tiempo tiene un miedo ciempiés a los relojes.
Jainkosa baten aurrean gaudelarik
eta hontza altxatzen delarik
estaltzen gaituen zerua izarniatuta dago,
atzerapenez dakusagu.
Hiru, sugeak irakasten digu azala mudatzen
Hiru, sugeak irakasten digu
sagar bati hozka egitea dela diskurtsoaren legeak
ulertzea
Hiru, Adamek ezagutzen zituen zeinuak
bere ahoan zirimolaka zebiltzan hutsik,
denboraren zirimola-bukleak nola.
Gure bizitza irudi bat da
hegaldi zuri eta arina, laino trinkoa,
gauaren ahala neurtzen dugu,
horregatixe ahal dugu.

Sonora liburuko poemak

No mes de outubro comprobei
a vibración insuperable das ás dun colibrí.
Na raia entre novembro e decembro
cruzóuseme nos ollos o azul magnético do
martiño peixeiro
o antergo alción dos gregos
e aínda tiven a fortuna de sentir
como partía as augas do regato á maior das
velocidades.
Onte observei unha curuxa alzando o voo
desde unha das árbores próximas
se cadra unha abidueira
voaba coma un tule de maxestade
e algo tímida
a sensación foi estar en presenza de Afrodita.
Ao alisar unha saba para pasarlle o ferro
souben que toda a nosa vida
desde o berce á cova transcorre envolta en lenzos,
cando o alento é o derradeiro e se expande no éter
as teas voan ao seu redor
acompañano na súa marcha e absolución
por esta razón podemos pensar.
Vallejo escribiu un poema no que fala das pirámi-
des 3 3 3
nel non hai comparecencia de aves
lemos
*es el tiempo este anuncio de gran zapatería
de la muerte hacia la muerte*
ao pasar a páxina
el tiempo tiene un miedo ciempiés a los relojes.
O ceo que nos cobre
cando estamos na presenza dunha deusa
e asistimos ao alzarse da curuxa é chamado de estrelas
contemplámolo con retardo.
Tres, a serpe apréndenos a mudar de pel
Tres, a serpe apréndenos
que morder unha mazá é comprender as leis do
discurso
Tres, Adán coñecía os signos
na súa boca xiraban baleiros como xira en bucle o
tempo.
A nosa vida é unha imaxe
o voo branco e lixeiro, as tebras mestas
medimos a potencia da noite,
por esta causa podemos.

HEGOALDETIK, HEGOALDEKO ATETIK SARTUZ

(bi ahots mintzo dira: bata, poemari berari dagokiona, eta bestea, Maria Magdalenarena. ez zaizkio elkarri mintzo, ez dute topo egiten, nork bere kautan edo inorentzat dihardu).

poemaren beraren ahotsa

«alabastrozko edalontzi bat nahi zenuen
aztiak ez zintuen ezagutu
baina une hartan
xaleko korapiloa askatu zenean
eta zeure adats miragarria agerian geratu
arrakala bat nabaritu zuen bere koroako harri
batean

zeure izena, dorre bat
zeure begiak
inkonte-belarraren petalo

hegoaldean
barkamenaren atetik irten-eta
eskultoreak burezur bat altzoan irudikatu zintuen
orobat esaten da zeure barnean bizi zirela
emakume izeneko
zazpi deabruak»

Maria Magdalenaren ahotsa

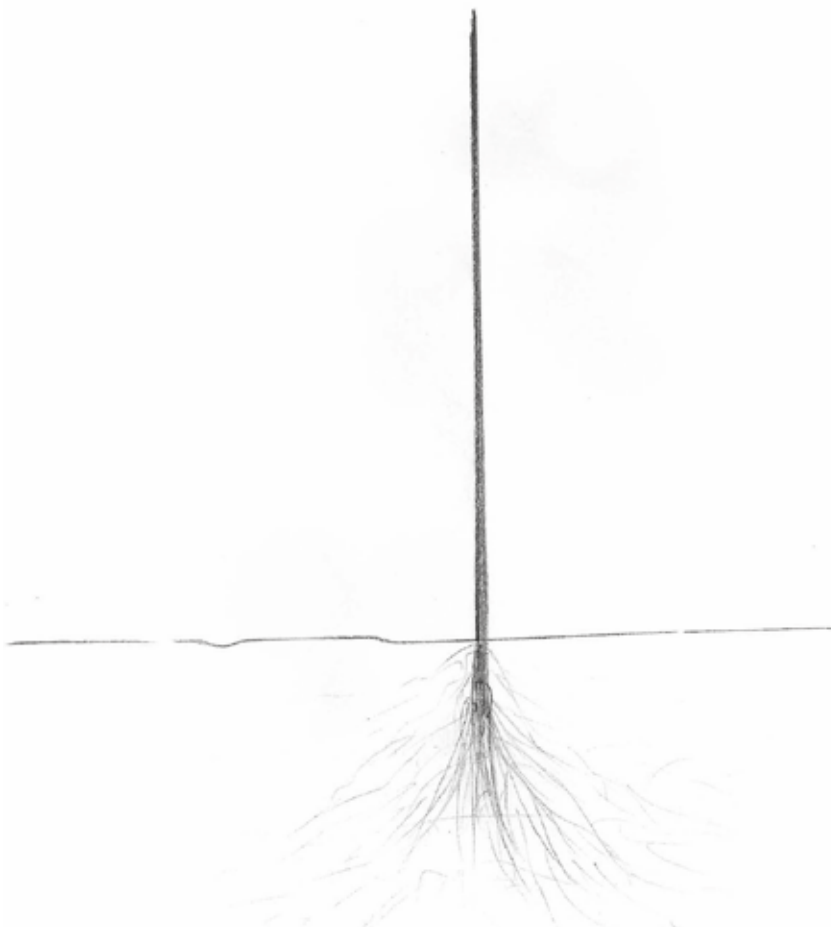
«H.D.-k idatziz jaso zuen husten mintzaira
heretikoan
bidaia gisa pentsatu nuela berpizkundea
ordainsari gisa
abaraska gisa.
M. Yourcenar-ek, baloien mintzairan,
ohartarazi zuen
ez nintzela neu izan lurringilearenera joan zena.
Bere kontakizunaren arabera
Marta bidali nuen
berak erosi zion arabiarrari akara-su bat.
Beste narrazio anonimo eta apokrifo batzuetan
esaten denez
Joan eta biok ezkondu egin ginen, bera
jainkoarekin maiteminduta zegoen
eta ezin izan ninduen esposatu eztei-gauean;
horregatik, diotenez,
errenditu nintzaion Erromako zenturioiari.
Castillo Suarezek, Euskal Herriko mintzairan,
honela amaitzen du
nigan pentsatu gabe
«maite dutenek bakarrik dakitelako /maitetasunik
gabe bizitzen eta
beti jarriko naiz iraun nahi duenaren alde.»

poemaren beraren ahotsa

«gai izan zinen ikusteko argitasuna mugan
amaieraren ederra
bai eta hura maitatzeko ere

txoriek zugandik gertu-gertu egiten dute hegan
batzuek, enarek, belarra doi-doi ukituz
zeure belaunen parean.

Tximino ama, babes gaitzazu paradisutik
Tximino ama, salba gaitzazu patriarkatutik
zerorrek, baitzara aurrekoa eta ostekoa eta
arkaikoa
gorde gaitzazu gizatiarretik».

**DESDE O SUR,
ENTRANDO POLA PORTA SUR**

(falan dúas voces: unha, que é a propia do poema,
e outra que é a de María Magdalena. non falan
entre elas, non se encontran, cadaquén fala para si
ou para ninguén)

voz propia do poema

«ti querías un vaso de alabastro
o mago non te recoñeceu
pero no intre aquel
no que se desatou o nó do chal
e se descubriu o esplendor dos teus cabelos
sentiu a fenda nunha das pedras da coroa

o teu nome era unha torre
os teus ollos
os pétalos da pervinca

no sur
saíndo pola porta do perdón
o escultor representoute cunha caveira no colo
tamén din que dentro che vivían os sete demos
que teñen nome de muller»

voz de María Magdalena

«H.D. consignou na lingua herética dos husitas
que pensei a resurrección coma un traxecto
coma unha remuneración
coma un panal.
M. Yourcenar, na fala dos valóns, advertiu
que non fun eu quen visitou o perfumista.
Seguindo o seu relato
enviei a Marta
foi ela quen lle mercou ao árabe un lume de
nardo.

Noutras narracións anónimas e apócrifas afírmase
que

Xoán e mais eu casamos, il estaba namorado de deus
e non puido desposarme na noite de vodas;
esa, sosteñen,
foi a razón pola que me entreguei ao centurión de
Roma.

Castillo Suarez, no idioma de Euskal Herria, conclúe
sen pensar en min

«porque só os que amamos sabemos /vivir sen amor
e
sempre seguirei a aquel que queira permanecer»

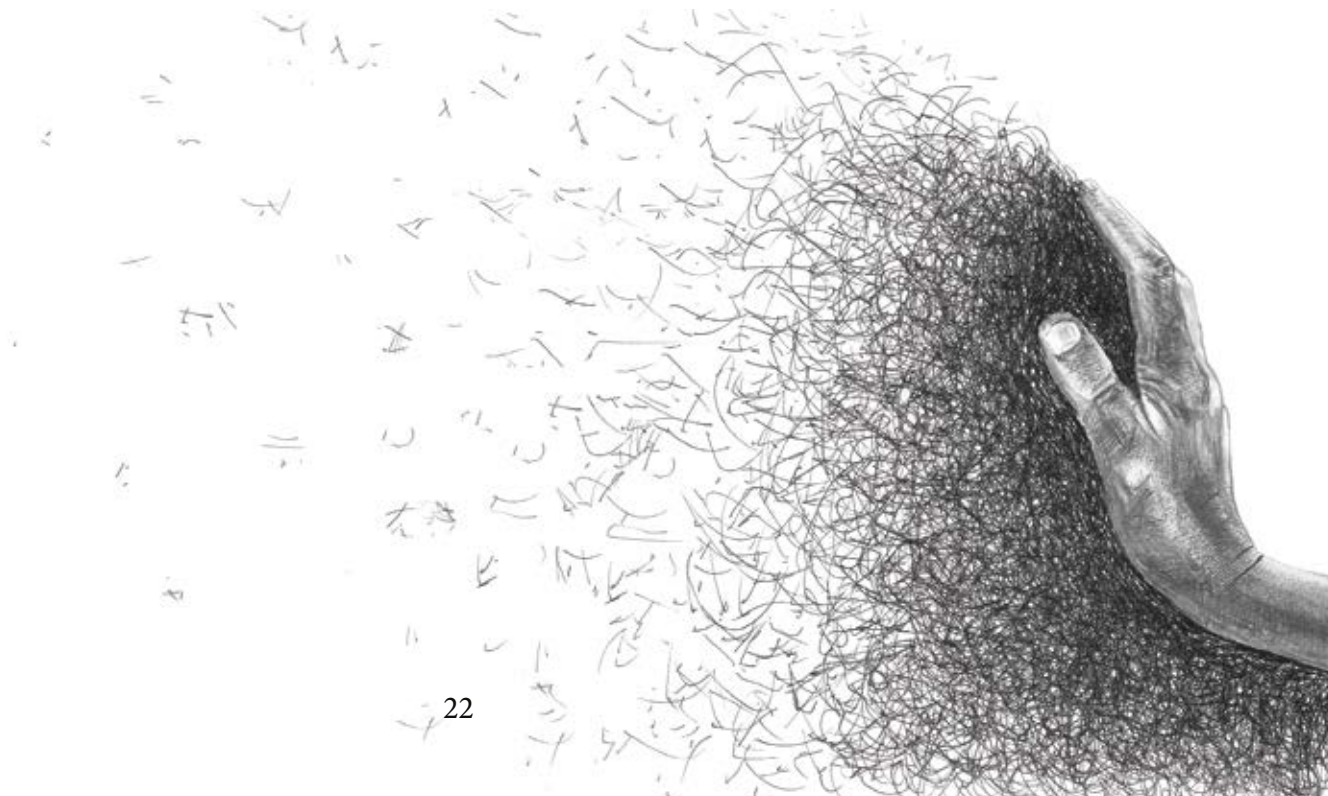
voz propia do poema

«fuches quen de ver a claridade no límite
a beleza da fin
e amala

os paxaros vóanche moi preto
algúns, andoriñas, rasan a herba
á altura dos teus xeonllos.

Madre simia, protéxenos do paraíso
madre simia, sálvanos do patriarcado
ti que es anterior e posterior e arcaica
protéxenos do humano»

Itzulpenak: Danele Sarriugarte

Miriam Reyes

Ourensen jaio zen (Galizia), eta, zortzi urte zituela, Caracaseran joan zen bizitzera gurasoenekin. 2001ean, *Espejo negro* [Ispilu beltza, DVD] argitaratu zuen. Bere bigarren poema-liburuari esker, *Bella durmiente* [Loti ederra], Hiperión sariaren finalista izan zen. Ondoren, honako liburu hauek argitaratu zituen: *Desalojos* (Hiperión, 2008) [Etxegabetzeak], *Haz lo que te digo* (Bartleby, 2015) [Egizu nik diodana], *Prensado en frío* (Malasangre, 2016) [Hotzetan prentsatua] eta *Sardiña* (Chan da pólvora, 2018) [Sardiña]; liburu bakar batean bilduta daude denak: *Extraña manera de estar viva* (Mixtura, 2022) [Bizirik egoteko bai modu bitxia]. Bere azken liburua hau da: *Con* (La Bella Varsovia, 2024) [Harekin].

Bere obra hainbat antologiatan bildu da —antologia nazionalak zein nazioartekoak—, eta dozena erditik gora hizkuntzataraz itzuli dute.

2001. urteaz geroztik, ikus-entzunezko idazketa eta errezital multimedialak lantzen ditu. Bere bideo-errezitalak, hain zuzen, poesia, *spoken word* eta arte eszenikoetako jaialdietan aurkeztu ditu.

Gaur egun, Bartzelonan bizi da.

Sardiña (Chan da pólvora, 2018)

ez dut ikasi nahi gauzei beren izenez deitzen

hizkuntza honetan
deitu nahi diet beren esanahiz

gurutzatzea ez zen izan adierazten den horren
elkartruke
ondoz ondoko bat
ez zen izan bide beretik jarraitzea kontrako
norabidetan
eta ez ziren izan bide paraleloak
bideek ez zuten geometriarik.
ez nuen inorekin gurutzatu mezurik, hitzik,
irainik, oparirik.
gurutzatu nuen ozeanoa eta lur hartu nuen
gauaren erdian

inongo alderik ez etxearen eta ehizearen artean

Del libro *Sardiña* (Chan da pólvora, 2018)

non quero aprender a chamar as cousas polo seu
nome

nesta lingua
quero chamalas polo seu significado

cruzar non foi un intercambio sucesivo daquilo que
se expresa
non foi seguir polo mesmo camiño en sentidos
opostos
nin foron camiños paralelos
os camiños non seguían xeometría.
non crucei mensaxes, palabras, insultos, regalos.
crucei un océano e aterrei
no medio da noite

ningunha diferenza entre casa e caza

harako gizon hark sardinilla deitzen zidan aldiro
nik zugan pentsatzen nuen / zure grinan

nola hartzen zenituen sardinak eskuekin

gorputz txikia airean hedatuta
eta mutur bakoitzean zure hatzen pintza

musuka jaten zenituen
bizkarrezurra distiratan utzi arte

gizon hura ez zen nor
oraindik ez dut ezagutu nor den inor

nioen historia honen muinean dagoela zailtasuna
zure gorputzaren materialak atsedean hartzen du
neurearen barruan pentsamendu batek nola
eta zu egon zaitezke nahinon:
zuhaitz batean haitz batean hodei batean
—jakina—
baina baita beste gorputz batzuetan ere, eta
edozein kaletan
ez dakit beharrezkoa den azalpenik gehitzea

cada vez que o home aquel me chamaba sardinilla
eu pensaba en ti / na túa paixón

como collías as sardiñas coas mans

o pequeno corpo estendido no ar
e en cada extremidade a pinza dos teus dedos

comíalas a bicos
ata deixar o esqueleto esplendente

o home aquel no era quen
aínda non coñecín quen o fose

dicía que a dificultade é parte desta historia
a materia do teu corpo descansa no interior
do meu corpo coma un pensamento
e ti podes estar en todas as partes:
nunha árbore nunha rocha nunha nube
—por suposto—
mais tamén noutros corpos e nunha rúa calquera
non sei se cómpre engadir explicacións

ez nago erotuta
ez naiz hildako batekin ari
ari naiz gizon batekin zeina
nire barruan bizi baita bizi

gauza asko pasa dira zure hezurak utzi zituztenetik
harako kaxa hartan:
lehenik eta behin pasa zen denbora
iraungi zen kaxa gorde zuten hobiaren alokairua
zure emazteak jaso zuen, eta auzokide baten
panteoira eraman

hainbeste denbora pasa zen, distantzia fisikoa
baitzirudien

joan izan bazina bezala estratosferara
kosta zitzaidan ohartzea, baina ohartu nintzen
neure gorputza da alokatu beharrik ez duzun
hobia
begiraidazu / begira nigana
sardinak ditut ezpainetan
osterak itsasertzean zuretzat

nora:

helmuga distantzia

nora:

modua

sardinak plantxan
neskato bat altzoan

ez dut ate bat itxi nahi
eta beste aldean gera zaitezen zu

izan bedi kaxa toraziko hau
santutegi edo armairu txiki

bihur bitez zeharrargi haragia eta azala
eta zure presentzia ez dadila izan

zalantzarako motibo ezpada
sugar bat, nire bularrean piztuta

non estou tola
non estou a falar cun morto
falo cun home que vive
intensamente en min

pasaron moitas cousas dende que deixaron os teus
osiños na caixa aquela:
o primeiro que pasou foi o tempo
venceu o aluguer da cavidade onde gardaron a caixa
a túa muller colleuna e levouna ao panteón dunha
veciña

pasou tanto tempo que parecía distancia física

coma se marcharas alén da estratosfera
tardei en decatarme mais decateime
o meu corpo é a cavidade que non precisas alugar
óllame / olla pra min
teño sardiñas nos beizos
paseos á beira do mar para ti

a:

destino distancia

a:

modo

sardinhas á prancha
rapaciña ao colo

non quero pechar unha porta
e que do outro lado quedés ti

fágase desta caixa torácica
sagrario ou armario pequeno

tórnense translúcidas a carne e a pel
e que a túa presenza non sexa

motivo de dúbida senón
lámpada acesa no peito

ezkataren eta hezurraren artean
zeure haragia, zain oraindik
irakurgarritasunaren garaia ea noiz

izan daiteke dardara egitea edo geldi-geldirik
egotea ni
zeure baimenaren zain

eskaintzen dizudan bizitza z ardatzean gertatzen da

hilabete hotzetan, egotearen erdigunean
gonamahi bat posible da
lihazkien ukipena
agerian dagoen azal-zerrendan
hanken flexio arina dela-eta
oinak sartzean edo ateratzean
mahaiaren gonaren azpian gogoan du
azal-zerrendak gogoan du

ez du pentsatu nahi fikzio bat eraikitzen ari al den
gurea guri buruzkoa

entre a escama e a espiña
a túa carne aínda a agardar
a hora da lexibilidade

pode ser que trema ou permaneza moi quieta eu
a agardar o teu consentimento

a vida que che ofrezco acontece no eixo z

nos meses de frío no centro do estar
unha mesa camilla mesa camilla é posible
o tacto dos flocos
na franxa da pel exposta
pola lixeira flexión das pernas
ao introducires ou extraeres ós pés
baixo a saia da mesa lembra
a franxa de pel lembra

non quere pensar se está a construír ficción de noso
de nós

Itzulpenak: Danele Sarriugarte

lerroak

AITA-SEME SINPATIKOAK

Hain gara sinpatikoak XXI. mendeko aitok.
Adin batetik gorako emakumeen begietara batez ere;
baina ez bakarrik.
Haur txikiekin jostatzen garenean batez ere;
baina ez bakarrik.
Seme-alaba nerabeak besarkatzen ditugunean batez ere;
baina ez bakarrik.
Eta, sinpatikoak garelako, hain gara baldarrak.

Hain gara sinpatikoak XXI. mendeko semeok.
Bizirik dauden beste ama batzuen begietara batez ere;
baina ez bakarrik.
Aulki gorpildunak bultzatzen ditugunean batez ere;
baina ez bakarrik.
Guraso zahartuak besarkatzen ditugunean batez ere;
baina ez bakarrik.
Eta, sinpatikoak garelako, hain gara traketsak.

Edu Zelaieta Anta

Ane Labaka

POZ TXIKI BAT

Hurreratu naiz mantapean
harik eta bi-bion aurpegiak
parez pare izan arte
eta, hara non, bete zaizkizun
masailak bizitzaz.

Bare urratu duzu egunsentia.

Diotenez,
hasierako irriak bi motatakoak izan daitezke:
erreflexuzkoak edo sozialak.

Utzidazu nahita egin duzula pentsatzen.

Rakel Pardo

EX NIHILO

Igandeko mezatik ateratzen ari da, dotoretasun fina fedearekin bat, arnasaldi metodiko eta arrotza, behaztopa egiteko libertatea. Fedeitsuak fedea irensten du, instinctiboki xehatzen du, zerukoari ahuspeztu zitzaion biharkoa haritzeko.

Hainbat lihoren artean hauteman daiteke kontrakoz jarritako zentzua.

Lihoak zure antologiak dira. Ex nihilo.

Zuhaitz biluzietako mihura
Teilatuetara igo,
eta hegoak erantziz,
jauzi egingo dut zurekin,
jakin nahi baitut nora zoazen,
zer oroitzapen duzun
berbok entzuten.
Hitzok helbururik gabeko bidaia-txartela dira,
noraezerako gonbidapena.
Itzulerarik ez duen bidatza,
zure oroimenek eta nireek
bat egiten duten tokira.
Lanbroan sartuta,
lastargiak jarraituko ditugu,
bidea eta norantza asmatuz.
Aldiro jomuga aldatzen bazaizu
ez kezkatu, aurrera jarraitu,
soilik altzifreen bidea saihestu.
Hitzok begiralerik gabeko osterara dira,
oin-puntetan eginiko txangoa.
Katea moztutako aingura,
esan gabeko hitzen bilkura,
zuhaitz biluzietako mihura.

Iker Aranberri

Leire Vargas

IRAKURKETAK

Galdetzen duzue zergatik
bilatzen ote dugun, aseezin
litekeena baino ez denaren lorratzetan

izpiliku-lainoak, piratak eta ostargiak

ertzak biribil perfektu batean
zalantzak porlanezko murruetan.

Besterik helduko ez zaigula jakitun
azpittestuz eta angelu itsuz elikatzen gara

batzuk hemen bizi izan gara beti
ikusi nahi ez duzuen lekuan.

Eta argazkia atxikita!
Beste ezer behar izanez gero, bota!

Ez zaitut behar beste zaindu

ez zaitut merezi bezala jagon
eman zenidan horrenbesterekin
banizun nola
mamitu maitasuna
astia banizukeen
eta niretzat gorde dut ikasi nizuna
niretzat zure denbora guztia
zuretzat
ezta hondarrik ere

Gotzon Barandiaran

Txomin Heguy

URKITZ LOREEN BARATZA

luna dator mendebaletik ekialdetik triskantza
Destorbu aro bereizkeria herra eta mesfidantza
Munduak ez du eraiki nahi bizirako aliantza
Murritzten ari da lur honetan gerorako esperantza.

Atzo Gernikan, atzo Beiruten, gaur Gaza
herrialdean
Bonbak erortzen zeru gainetik norberaren
sukaldean
Ez da nabari argi izipirik bakearen goizaldean
Jourdain ibaiak odola dakar promesaren
Lurraldean.

Auzo umeak dituelarik Israelek akabatzen
Populu oso baten habia sutanpakaz porroskatzen
Zer etorkizun bere haurreri funtsez du
irudikatzen
Jduek jasan holokaustoa ote du hola artatzen.

Eguberria ez da jautsiko Ekialde Hurbilera
Jainkorik ez da bertaratuko gerokoa argitzera
Gizakiak du jendetasuna eramanen gorenera
Edo inoiz ez gara helduko urkitz loreen baratzerara.

Lorrazak
Maiatz argitaletxea. 2024.

LILI GORRIAK

lili gorriak
utzi dizkiot
berak ez daki
nork utzi dizkion,
nola jakingo luke?

lili gorriak
ontzi muxkilan
argi bizian
nola biziko dira
udazken haizeetan?

lili gorriak
bizi motzean
egunak labur
hotzaren beldurrez
jendea uzkurrago

lili gorrien
ezpal hostoak
minberegiak
azaro ilunez
zimurtuz erortzean.

lili gorriak
utzi nizkion
ez badaki ere
gabe direnentzat
utzi nizkien ere.

Luzien Etchezaharreta

Formol taldea

Toki

Esther Gabiola

Nabil

Eider Beobide

Xalba Ramirez

Peru Galbete

Sonia Rueda

Hitz politetatik autorretratura

Orrialde hauetako kontakizuna osatzen duten irudiek hitz politik eta hitz polit gehiago argitalpenetan dute jatorria. Bietan jaso nituen euskarazko hitzak, eta horientzako irudiak asmatu. Arian-arian, datu autobiografikoen presentzia handituz joan zen sorkuntza-prozesuan zehar.

Alde batetik, neure irudia zentzumenen bidez ikertzea behin eta berriz errepikatzen da nire lan plastikoan zehar. Beste alde batetik, irudiak nire dolua- ren lanketa bihurtu dira, baita etorki- zunari begira jartzeko modu bat ere.

Aldizkari honetan aurkezten ditudan irudietan, mina-trantsizioa-birjaiotza ibilbidea eratzen dute eta autorretra- tuan oinarritutako proiektu berri baten abiapuntua dira.

Sonia Rueda (Bilbo, 1964) Arte Ede- rretan lizentziaduna da. Banakako hogeita hamar erakusketatik gora egin ditu. Talde-erakusketa askotan ere parte hartu du (140tik gora).

@sonia__rueda

ANTOLATZAILEA:

EUSKALTZAINDIA
REAL ACADEMIA DE LA LENGUA VASCA
ACADÉMIE DE LA LANGUE BASQUE

BABESLEA:

LAGUNTZAILEAK:

